

Ключевые слова: критерий, показатель, уровень, профессиональная компетентность, специалист-технолог.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Філімонова Ірина Афанасіївна – аспірант кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коло наукових інтересів: формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів у галузі харчових технологій у вищих педагогічних навчальних закладах.

УДК 378:37. 048. 4

Царенко Ірина

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті наведено сучасне тлумачення поняття «професійна компетентність». Розглянуто можливі шляхи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання в умовах сучасної освіти. Визначено умови ефективного формування у вчителів трудового навчання професійно-педагогічної компетентності до яких відносять: формування світогляду та спрямованості особистості, на основі яких відбувається засвоєння студентами знань та вмінь; розвиток професійних здібностей і професійно значущих рис особистості; індивідуально-диференційований підхід до студентів. Проаналізовані ключові компетентності вчителя трудового навчання. У процесі дослідження проведено аналіз наукової літератури та інформаційних джерел з питань формування у майбутніх учителів трудового навчання професійно-педагогічної компетентності, використано метод узагальнення результатів. Обґрунтовано завдання оновлення змісту науково-методичної роботи з педагогічними кадрами.

Ключові слова: професійно-педагогічна компетентність, професійна діяльність, діяльнісний підхід, освітньо-кваліфікаційний рівень, педагогічний досвід.

Постановка проблеми. Становлення сучасної вищої освіти в умовах її реформування передбачає активну діяльність майбутніх фахівців у різних видах діяльності, в тому числі й у педагогічній галузі, що потребує сформованості у майбутніх учителів трудового навчання професійно-педагогічної компетентності. Закон України «Про Освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» спрямовують вищу освіту на забезпечення фундаментальної наукової та професійно-практичної підготовки вчителя, здобуття громадянами країни освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх здібностей та інтересів, на підготовку освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання [1; 3].

В умовах ринкових відносин діяльність педагога полягає в постійному вдосконаленні професійних знань, умінь і навичок, підвищенні своєї педагогічної кваліфікації. Водночас, практика професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання свідчить, що у значної частини студентів домінують прагматичні прагнення до професійної діяльності, відсутність потреби в особистісному професійному зростанні, невміння виявляти й застосовувати належний рівень професійно-педагогічної компетентності під час взаємодії з учнями та педагогічним колективом, нездатність конструктивно вирішувати професійні ситуації. Тому, актуальною постає проблема

формування у майбутніх учителів трудового навчання професійно-педагогічної компетентності, яка передбачає: здатність до колективних дій та організованої взаємодії; сформованість навичок міжособистісного спілкування, вміння вирішувати конфлікти; зорієнтованість в соціальних ситуаціях, уміння обрати стратегію поведінки і способи спілкування; навички роботи в команді; наявність етичних цінностей для здійснення професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз багатьох наукових досліджень різних авторів, присвячених професійно-педагогічній компетентності вчителя, дозволяє виокремити напрями і підходи до визначення її змісту, функцій і структури. Наприклад, у дослідженнях Н. Ничкало, Е. Павлютенкова, О. Шиян та інших професійна компетентність визначається багатогранністю професійної діяльності вчителя: педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість педагога і освіченість, вихованість. Кожен з цих видів діяльності визначає необхідні психолого-педагогічні знання, вміння, психологічні якості, педагогічне мислення, рефлексію, самооцінку, спостережливість. Автори зазначають, що одним з основних компонентів професійно-педагогічної компетентності є операційно-діяльнісний, який спрямований на виконання практичних дій, якісну характеристику рівня оволодіння педагогом своєю професійною діяльністю [6].

Отже, професійно-педагогічні компетентності у контексті діяльнісного підходу доцільно моделювати впродовж усього процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Структура професійної компетентності, запропонована у дослідженні Е. Павлютенкова, складається з таких сфер: потребнісно-мотиваційна, яка включає сукупність ціннісних орієнтацій, соціальних установок, потреб, інтересів, що складають основу мотивів; операційно-технічна – сукупність загальних і спеціальних знань, умінь та навичок, професійно важливих якостей; сфера самосвідомості, яка являє собою усвідомлення та оцінку людиною свого знання, поведінки, моральних якостей та інтересів, ідеалів, цілісної оцінки самої себе як чуттєвої й мислячої істоти і діяча [4].

На думку В. Сластьоніна професійна компетентність – це інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей спеціаліста, яка відображає не тільки рівень знань, умінь, досвіду, які достатні для досягнення цілей професійної діяльності, а й соціально-моральну позицію особистості [7].

Професійну компетентність педагога І. Єрмакова, Г. Несен, І. Тараненко та інші тлумачать як рівень освіченості спеціаліста, досвід та індивідуальні здібності людини, її прагнення до безперервної самоосвіти, самовдосконалення, творчого ставлення до праці. У педагогічному словнику поняття професійної компетентності формулюється як «сукупність знань, вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [5, с. 78].

Отже, в науково-педагогічній літературі професійна компетентність розглядається як якісний і результативний показник сформованості професійних знань вчителя і вміння їх реалізувати на практиці.

Мета статті – проаналізувати підходи, сутність та особливості формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання в умовах професійної підготовки.

Методи дослідження. У процесі дослідження нами використовувалися такі методи: аналіз наукової літератури з питань формування у майбутніх учителів трудового

навчання професійно-педагогічної компетентності, узагальнення і систематизація результатів з теми дослідження, вивчення передового педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання необхідно формувати ключові професійно-педагогічні компетентності, які характеризують готовність фахівця до вирішення професійних завдань в сучасних умовах модернізації освіти. Отже, під ключовими компетентностями розуміють міжкультурні і міжгалузеві знання, вміння, здібності та якості особистості, які необхідні для продуктивної діяльності. Для вчителя трудового навчання існують спеціальні компетенції, тому професійну компетентність необхідно формувати з урахуванням взаємозв'язку ключових і спеціальних компетенцій.

До ключових компетенцій, що відображають професійну підготовку майбутнього вчителя, відносяться: професійно-педагогічні, соціально-мотиваційні, інформаційні, комунікативні та креативні.

Професійно-педагогічну компетенцію характеризують як фундамент педагогічної компетентності, вона інтегрує єдність природничо-наукових, гуманітарних, соціально-економічних і психолого-педагогічних знань та вмінь, що дають можливість майбутньому фахівцю аналізувати навчальний матеріал і педагогічні ситуації, вибирати способи взаємодії, форми і методи навчання.

Показником усвідомлення соціальної значущості професії вчителя слід вважати соціально-мотиваційну компетенцію. Вона характеризує етичну культуру, духовні цінності, відповідальність за запропоновані нові методичні підходи та їх реалізацію, взаємозв'язок і співпрацю з учнями, колегами, суспільством.

Інформаційна компетенція майбутнього вчителя трудового навчання передбачає володіння студентом уміннями сприймати, опрацьовувати і використовувати необхідну інформацію в процесі професійної діяльності.

Комунікативна компетенція – це знання, вміння, навички та способи здійснення професійного спілкування. Вона допомагає порозумітися з іншими вчителями, батьками, учнями. Від комунікативних здібностей учителя залежить рівень інтелектуальних, моральних, етичних та естетичних поглядів і переконань вихованців.

Різноманіття педагогічних ситуацій, їх неоднозначність потребують творчого підходу для вирішення професійних завдань. Тому формування креативної компетенції – це шлях до творчого вдосконалення педагогічної діяльності.

До спеціальних компетенцій відносять такі, що інтегрують в собі знання вчителя трудового навчання шкільного предмету та методики його викладання, відносять: цільові, змістовні, проектні, рефлексивні, моніторингові компетенції.

Формування цільової компетенції у майбутнього вчителя трудового навчання необхідне для реалізації освітніх цілей різного рівня і спрямованості: навчальні, виховні, розвиваючі; поточні й перспективні; реальні й ідеальні; глобальні й приватні. Постановку мети та її усвідомлення слід вважати першим кроком до успішної реалізації професійних завдань.

Водночас, характеристика змістової компетенції полягає у володінні вчителем навчальним матеріалом, його вмінні творчо працювати з навчальною програмою; використовувати можливості свого методичного потенціалу, інформаційного та технічного забезпечення.

Проектна компетенція включає вміння вчителя передбачати результати власної діяльності, визначення мети та послідовності дій для її досягнення. У професійній діяльності вчителя трудового навчання набули поширення два види проектування: педагогічне і техніко-технологічне (проектування матеріальних об'єктів або послуг).

Рефлексивна компетенція дає можливість вчителю оцінювати свою роботу, аналізувати зв'язок між завданнями, цілями, способами, засобами, умовами та результатами своєї педагогічної діяльності. Тому досвід вчителя буде джерелом його методичного зростання: невідрефлексована практика не дає результатів, а з часом приводить до професійної деградації.

Моніторингова компетенція вчителя трудового навчання передбачає аналіз отриманих результатів і їх співвідношення із запланованими. Проведення педагогічної діагностики як складової частини моніторингу, включає: контроль, перевірку, оцінювання, накопичення і аналіз статистичних даних, виявлення динаміки, прогнозування результатів.

Водночас, учитель трудового навчання повинен не лише навчити учнів певних трудових операцій і прийомів, а й формувати технічно освічену особистість, здатну адаптуватися в сучасному техногенному середовищі, в якому постійно відбуваються зміни. Тому, на нашу думку, необхідно визначити умови успішного формування у вчителів трудового навчання професійно-педагогічної компетентності. До таких умов відносяться: формування світогляду та спрямованості особистості, на основі яких відбувається засвоєння студентами знань і умінь; розвиток професійних здібностей і професійно значущих рис особистості в контексті набуття педагогічного досвіду; індивідуально-диференційований підхід до студентів у навчальному процесі. Ми погоджуємося із загальними підходами до вирішення цієї проблеми Л. Банашко, О. Севастьянова, Б. Кришук, С. Тафінцева та інших в тому, що конкретними шляхами формування професійно-педагогічної компетентності студентів закладів вищої освіти можуть бути:

- включення проблематики професійно-педагогічної компетентності до дослідницьких програм і навчальних планів підготовки спеціалістів на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях;
- проведення науково-теоретичних конференцій і семінарів, практично-методичних нарад з актуальних проблем формування професійно-педагогічної компетентності;
- створення на базі провідних закладів освіти експериментальних центрів і лабораторій для опрацювання виховних інновацій, розповсюдження передового досвіду творчих педагогічних працівників;
- корегування та узгодження змісту освіти, навчальних планів і програм з метою орієнтації на компоненти професійно-педагогічної компетентності, розробка та запровадження нових курсів, що сприятимуть формуванню професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів;
- науково-методичне забезпечення підготовки педагогів, соціальних працівників, психологів закладів вищої освіти з урахуванням основних видів компетенцій майбутніх спеціалістів;
- розробка та видання типових програм, методичних посібників, підручників, методичних матеріалів;
- розробка й запровадження нових методик навчання і виховання з метою формування конкурентноздатного фахівця освітньої галузі;
- вивчення інноваційного педагогічного досвіду, адаптація кращих прикладів формування педагогічної компетентності;
- ефективне застосування інноваційних освітніх технологій;
- використання інноваційних форм і методів індивідуального чи групового пошуку;
- використання творчого потенціалу вкладачів та науковців в удосконаленні освітнього процесу [2].

Отже, реалізація цих шляхів сприятиме формуванню професійно-педагогічної компетентності у майбутніх учителів трудового навчання та забезпечить їх конкурентну спроможність під час трудової діяльності, зокрема: надасть можливість ефективно використовувати отримані професійні знання, навички і вміння у практичній діяльності; реалізовувати наявний творчий потенціал; об'єктивно оцінювати власну професійну діяльність; використовувати інноваційні освітні технології.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Освітньо-кваліфікаційна характеристика вчителя трудового навчання узагальнює зміст здобутої освіти, відображає цілі освітньої та професійної підготовки, визначає місце фахівця в освітній галузі та вимоги до його професійно-педагогічної компетентності. Тому перед педагогічним закладом вищої освіти постає завдання оновити зміст науково-методичної роботи з педагогічними кадрами і приділити увагу проблемі формування змісту професійної освіти на засадах компетентнісного підходу як науково-обґрунтованій системі дидактично і методично оформленого навчального матеріалу для фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К. : ІСД, 1997. – 61 с.
2. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова, Б. С. Кришук, С. І. Тафінцева. – Режим доступу: <http://www.kgpa.km.ua>. – Назва з екрану.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті: затв. ук. Президента України від 17.04. 2002 р. № 347 // Освіта, 2002.
4. Павлютенков Е.М. Профессиональная ориентация учащихся / Е. М. Павлютенков. – К.: Рад. школа, 1983. – 152 с.
5. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / уклад.: С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – К., 2000. – 78 с.
6. Скворцова С. О. Види професійної компетентності вчителя / С. О. Скворцова // Наука і освіта. – 2009. – №10. – С. 153-156.
7. Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Академия, 2002. – 576 с.

Tsarenko Irina

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
FORMATION OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCY FOR FUTURE
TEACHERS LESSON TRAINING

The article gives a modern interpretation of the concept of «professional competence». Possible ways of formation of professional-pedagogical competence of future teachers of labor training in conditions of modern education are considered. These include: formation of a worldview and orientation of the person, on the basis of which students learn knowledge and skills; development of professional abilities and professionally meaningful personality traits in the context of acquiring pedagogical experience; Individually differentiated approach to students in the educational process. The key competencies of the teacher of labor training are analyzed. In the course of the research, the analysis of scientific literature and information sources on the formation of future teachers of labor training of vocational and pedagogical competence was conducted, a method of generalization of the results was used.

Realization of ways of formation of vocational and pedagogical competence of students of institutions of higher education will promote improvement of the quality of training of future teachers of labor education and will ensure their competitive ability during labor activity, in particular: will enable to effectively use the received professional knowledge, skills and abilities in practical activity; to use innovative educational technologies. The educational qualification characteristic of the teacher of labor training summarizes the content of the acquired education, reflects the goals of education and training, determines the place of a specialist in the educational field and the requirements for his professional and pedagogical competence. Therefore, before the pedagogical institution of higher education, the task is to update the content of scientific and methodological work with pedagogical staff and to pay attention to the problem of the formation of the content of vocational education on

the basis of a competent approach as a scientifically grounded system of didactic and methodically executed educational material for specialists of the corresponding educational-qualification levels.

Keywords: professional-pedagogical competence, professional activity, activity approach, educational-qualification level, pedagogical experience.

Царенко Ірина

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье рассматривается современное толкование понятия «профессиональная компетентность». Предложены пути формирования профессиональной компетентности будущих учителей трудового обучения. Проанализированы ключевые компетентности учителя трудового обучения.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая компетентность, профессиональная деятельность, деятельностный подход, образовательно-квалификационный уровень, педагогический опыт.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Царенко Ірина Леонтіївна - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання.

УДК 378. 147. 002. 2

Чубар Василь

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ВИМОГИ ІННОВАЦІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена дослідженню вимог інноваційного виробництва до профільного навчання технологій виробництва учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. При дослідженні використано взаємно доповнювані методи: вивчення, аналіз і систематизація навчальної, методичної, психолого-педагогічної, соціологічної та соціально-економічної літератури, а також системний та проблемно-пошуковий методи для формулювання пропозицій, висновків та напрямків подальших досліджень.

Автором виділено й проаналізовано декілька аспектів вимог інноваційного виробництва до профільного навчання старшокласників технологій виробництва, запропоновано шляхи їхньої реалізації, сформульовано висновки, а також запропоновано напрямки подальших наукових досліджень.

Ключові слова: вимоги, інноваційне виробництво, профільне навчання, старшокласники, технології виробництва.

Постановка проблеми. Перед нашою державою стоїть надзвичайно важливе завдання з переведення економіки на інноваційний шлях розвитку й запровадженню у виробництво технологій п'ятого та шостого технологічних укладів. Над ним працюють державні органи України, науковці, науково-технічні працівники та експерти. Вони розробляють програми розвитку, нормативні документи, відповідно до яких держава вкладає значні ресурси в окремі підприємства, фінансово-промислові проекти, технопарки тощо. Незважаючи на це, розв'язати проблему переведення економіки на інноваційний шлях розвитку належним чином не вдається [1; 4, с. 8; 8; 10].

Незважаючи на це великий український бізнес інноваційними технологічними нововведеннями себе не обтяжує. Модернізація виробничої бази підприємств в окремих випадках здійснюється за рахунок закупівлі зарубіжних технологій, що є дешевше і надійніше, ніж замовляти інноваційні розробки в українських науково-конструкторських організаціях [4, с. 186]. Малий та середній бізнес не відіграють суттєвої ролі в